

RÖPORTAJ

Hiba Abdulwahhab

“Ortadoğu’nun, Özellikle Arap Bölgesinin Yeni Bir Döneme Girdiğine İnanmaktayım.”

ABDENNOUR TOUMI

Araştırmacı

“7 Ekim olaylarından beri Ortadoğu’nun, özellikle Arap bölgesinin politik atmosferinin büyük bir dönüşüm süreci içerisine girdiğini kabul ederek başlayalım. Hepimiz açısından bölgenin daha öncekinden farklı yeni bir safhaya geçtiğini kabul etmemiz hayati bir öneme sahiptir. Gerçekten de Osmanlı İmparatorluğu’nun yıkılışı ve Arap devletlerinin kuruluşu süreci sonrasında görünen değişikliklere benzer yeni bir Ortadoğu’nun ortaya çıkışına şahit oluyor gibiyiz.

Abdenmour Toumi: İsrail’in Gazze, işgal altındaki Batı Şeria ve Kudüs’teki Filistinlilere yönelik kural tanımayan savaşının devam etmesi MENA bölgesi için gelecek yılların kolay olmayacağını göstermektedir. Gerçekten de 1991, 2001 ve 2003 yıllarından beri ABD tarafından tasarlandığı söylenenden farklı olarak Arap ve Arap olmayan liderler tarafından öncülüğü yapılan bir Ortadoğu projesi var mıdır?

Hiba Abdulwahhab: Öncelikle 7 Ekim olaylarından beri Ortadoğu’nun, özellikle Arap bölgesinin politik atmosferinin büyük bir dönüşüm süreci içe-

Kimdir?

Hiba Abdulwahhab

Hiba Abdulwahhab, Ortadoğu ve Kuzey Afrika Bölgesi (MENA) politikaları ve toplumları üzerine çalışan bağımsız araştırmacıdır. Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Virginia’daki VT Üniversitesi Kamu ve Uluslararası İlişkiler Okulundan yüksek lisans derecesine sahiptir. Uzmanlığı MENA bölgesi politikaları ve toplumları, Irak, Lübnan, Suriye ve Yemen gibi ülkelerdeki milis güçlerin yarattığı karışıklıklar, İran ve Arap ülkeleri arasındaki karmaşık ilişkiler ve devam etmekte olan İsrail-Filistin çatışması gibi konuları kapsamaktadır.

risine girdiğini kabul ederek başlayalım. Hepimiz açısından bölgenin daha öncekinden farklı yeni bir safhaya geçtiğini kabul etmemiz hayati bir öneme sahiptir. Gerçekten de Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılışı ve Arap devletlerinin kuruluşu süreci sonrasında görünen değişikliklere benzer yeni bir Ortadoğu'nun ortaya çıkışına şahit oluyor gibiyiz. 7 Ekim olaylarının bölgede 11 Eylül'ün ABD ve Avrupa'da yarattığı etkiye benzer bir dönüşümü getirdiğine yönelik politik görüşlere ve analizlere tamamen katılmıyorum. Bölgenin geleceği sadece Araplar tarafından ve onların isteği doğrultusunda belirlenmeyecektir. Bundan ziyade, bölgenin geleceği, bölgeyi kontrol etmek isteyen ve bölgedeki etkilerini artırmak isteyen büyük güçlerin çıkarlarını yansıtacaktır. Ortadoğu'nun bu küresel güçler için önemli bir mücadele alanı olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bölgede hegemonyasını kuran önemli güçler, bölge için ve özellikle Arap ülkeleri için yeni kurallar geliştirilenler olacaktır. Arap devletleri bağlamında ise bunların rolü Filistinliler ile İsrail arasındaki mevcut Gazze Krizi çözüldükten sonra imzalanan anlaşmaları uygulamak olacaktır. Filistinlilere gelince bu çatışmanın yükünün onların omuzlarında olduğuna ve zorluklar arasında itibarlarını korumaları dışında, bu çatışmanın en büyük kaybedenleri olduğuna inanıyorum.

Abdenour Toumi: Bir önceki sorunun devamı olarak İsrail'in Gazze, işgal altındaki Batı Şeria ve Kudüs'teki Filistinlilere yönelik saldırgan politikası Lübnan'da Hizbullah, Yemen'de Ensar Allah Grubu, Irak'ta İslami Direniş Koalisyonu ve Filistin'de Hamas önderliğindeki direniş hareketleri gibi devlet dışı aktörlerin daha da görünür olmasına neden olmuştur. Batılı (küresel kuzey) müttefikleri bu grupları "terörist" olarak tanımlarken bölgedeki geleneksel devlet liderleri bu yeni gerçeklikle nasıl başa çıkmaktadır?

Hiba Abdulwahhab: Bu gruplar ya da devlet dışı aktörler Gazze çatışmasının ortaya çıkışından önce de bölgede bulunmaktaydılar. Bunlar son yıllarda meydana gelen olayların bir sonucu değildir fakat Arap Ortadoğu'sunun politik ortamında güçlü bir varlığa sahiptirler. Ortadoğu ilişkilerini takip edenler ve uzmanlar arasında bu devlet dışı silahlı grupların İran'ın bölgedeki vekilleri olduğuna yönelik bir uzlaşma vardır. Bu gruplar İran'ın bölgedeki etkisini artırma projesini geliştirmek için çalışmaktadırlar. İran, stratejik olarak dört Arap başkentinde ideolojik tutunma noktaları oluşturmuştur: Bağdat, Beyrut, Şam ve Sana. Bu noktaları bölgesel çıkarları için hayati merkezler olarak görmektedir. Dahası İran'ın yakın zamanda etkisini Hartum'u da kapsayacak şekilde geliştirmesi ihtimali bulunmaktadır. Gazze'de yaşanan olaylar İran'a bölgedeki varlığı

Ortadoğu ilişkilerini takip edenler ve uzmanlar arasında bu devlet dışı silahlı grupların İran'ın bölgedeki vekilleri olduğuna yönelik bir uzlaşma vardır. Bu gruplar İran'ın bölgedeki etkisini artırma projesini geliştirmek için çalışmaktadırlar. İran, stratejik olarak dört Arap başkentinde ideolojik tutunma noktaları oluşturmuştur: Bağdat, Beyrut, Şam ve Sana. Bu noktaları bölgesel çıkarları için hayati merkezler olarak görmektedir.

ğını genişletme olanağı vermiştir. İran açık bir şekilde Filistinlilere desteğini ve İsrail'i kınadığını ifade etmiş ve bunu yapan tek İslam ülkesi olduğunu söyleyerek kendini diğerlerinden ayırmaya çalışmıştır. Bu gruplar ya da devlet dışı aktörler Gazze çatışmasının ortaya çıkışından önce de bölgede bulunmaktaydılar. Bunlar son yıllarda meydana gelen olayların bir sonucu değildir fakat Arap Ortadoğu'sunun politik ortamında güçlü bir varlığa sahiptirler. Ortadoğu ilişkilerini takip edenler ve uzmanlar arasında bu devlet dışı silahlı grupların İran'ın bölgedeki vekilleri olduğuna yönelik bir uzlaşma vardır. Bu gruplar İran'ın bölgedeki etkisini artırma projesini geliştirmek için çalışmaktadırlar. İran, stratejik olarak dört Arap başkentinde ideolojik tutunma noktaları oluştur-

muştur: Bağdat, Beyrut, Şam ve Sana. Bu noktaları bölgesel çıkarları için hayati merkezler olarak görmektedir. Dahası İran'ın yakın zamanda etkisini Hartum'u da kapsayacak şekilde geliştirmesi ihtimali bulunmaktadır. Gazze'de yaşanan olaylar İran'a bölgedeki varlığını genişletme olanağı vermiştir. İran açık bir şekilde Filistinlilere desteğini ve İsrail'i kınadığını ifade etmiş ve bunu yapan tek İslam ülkesi olduğunu söyleyerek kendini diğerlerinden ayırmaya çalışmıştır. 7 Ekim sonrası dönemde Irak, Beyrut ve Kızıl Deniz'de yaşanan çatışmalar İran tarafından Filistinlilere destek amacıyla düzenlenmiştir. Diğer yanda ise Suudi Arabistan dâhil olmak üzere Gazze'de yaşanan insani kriz karşısında Arap ülkelerinde gözle görünür bir sessizlik bulunmaktadır. Suudi Arabistan dini ve millî etkilere sahip olmakla birlikte konu hakkında kararlı bir duruş sergilemeyi başaramamıştır. Sonuç olarak Arap sokaklarında mevcut krizde Filistinlileri destekleyen öncül aktörlerden birinin İran olduğu düşüncesi gözlenmektedir. Bu şartlar altında, Arap ülkeleri ve liderleri söz konusu grupların varlığını göz ardı edemezler. Bu gruplar bölgenin politik ortamında önemli bir güç ve yalın bir gerçeklik hâline gelmişlerdir.

Abdennour Toumi: Bölgesel bir düzen güvenilir ve ilgili bir bölgesel örgüte ihtiyaç duyan Arap Devletleri Ligi Araplar arası ayrımları ve eylemsiz-

liği tahrik ederek ilgisiz ve başarısız görünmektedir: Hâlen bir "Arap Devletleri Ligi"nden bahsetmek mümkün müdür?

Hiba Abdulwahhab: Arap Devletleri Ligi birçok örnekte, Arap bölgesindeki krizlere etkin bir şekilde müdahale etme ya da sorunlara gerçek çözümler üretme konusunda başarısız olmuştur. Filistin-İsrail çatışması, Körfez Savaşı, Irak'a yönelik yaptırımlar ve peşinden gelen işgal, Lübnan ve Irak'taki iç savaşlar ve Arap Baharı örneklerinde, Arap Devletleri Ligi bu sorunların çözümünde etkili olamamıştır. Amaçlanan hedeflere ulaşmadığı ve Arap dünyasındaki güvenilirliğini ve etkisini kaybettiği aşıkardır. Gazze'deki mevcut kriz sona erdiğinde, Arap dünyasının uluslararası toplumla iş birliği içerisinde Arap toplumlarının ihtiyaçlarını karşılayabilecek ve krizleri etkili bir şekilde yönetebilecek yeni bir bölgesel çerçeve oluşturması elzemdir.

Abdennour Toumi: Mağrib ve Maşrik ve hatta Afrika Boynuzu da dâhil olmak üzere MENA bölgesinin tamamı uluslararası ve bölgesel aktörler açısından bir etki ve güç mücadelesi alanıdır. Bu parametreler Aksa Tufanı sonrasında MENA bölgesinin bölgesel düzenini neye götürmektedir?

Hiba Abdulwahhab: Ortadoğu'nun, özellikle Arap bölgesinin yeni bir döneme girdiğine inanmaktayım. Bu yeni dönem, politik alanı şekillendiren yeni aktörlerin ortaya çı-

kışını içerebilir ya da Arap toplumlarının karşılaştığı gerçeklikleri ve krizleri göz önüne alan yeni bir bölgesel sistemin oluşumunun göstergesi olabilir. Rusya-Ukrayna savaşı ve peşinden gelen yeni düzenlemeler, Suudi Arabistan ve ABD ilişkilerinin soğuması, İran'ın nükleer arzuları, Sudan'da devam etmekte olan kriz, Gazze'deki mevcut durum ve Husilerin de içerisinde olduğu Kızıl Deniz'deki çatışmalar gibi örnekler bölgenin stratejik önemini göstermektedir bu nedenle de büyük güçler arasında Ortadoğu'daki etkilerini ve varlıklarını devam ettirmeye yönelik bir rekabet vardır.

Abdennour Toumi: İsrail, Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Sudan ve Fas arasında imzalanan İbrahim Anlaşmaları'nın devam etmekte olan İsrail-Filistin çatışmasından etkileneceği görünmektedir ve 2002 tarihli Arap Barış girişimi, normalleşme karşılığında Filistinliler için iki devletli çözümün kabulünü önermektedir ki bu da İsrail tarafından reddedilmektedir. İsrail hâlen bölgedeki diğer Arap olmayan aktörler olan İran ve Türkiye gibi etkili bir aktör müdür?

Hiba Abdulwahhab: Kişisel olarak kabul etsek de etmesek de 7 Ekim saldırıları sonrasında bölgesel düzlem, İsrail'in diğer Arap olmayan ülkeler Türkiye ve İran ile birlikte ilişkilerinin kritik olduğunu göstermiştir. Şu an açıkça bölgenin politik alanı üzerinde Arap etkisi önemli oranda gö-

rünmemekte ve bu alan genel olarak Arap olmayan güçler tarafından domine edilmektedir. İbrahim Sözleşmeleri bağlamında ise bu anlaşmaların geçerliliğini yitireceğini öngörmüyorum. Eğer ortadan kalkacak olsaydı, İsrail'in Gazze'deki sivillere yönelik tekrar eden şiddet eylemlerinin hemen akabinde olması gerekirdi. Bununla birlikte ekim ayında gerçekleşen olayların ardından, 1950'lerin ortalarına kadar yaygın olan duygulara benzer bir şekilde, Arap toplumları ile İsrail arasındaki güvenin önemli oranda aşındığını da söylemek gerekmektedir. Ancak bu İbrahim Anlaşmalarının tamamen ortadan kalkacağı anlamına da gelmemektedir.

Abdenmour Toumi: Bölgenin jeopolitik ve ekonomik kargaşası içerisinde son dönemde Ankara ile Kahire arasındaki normalleşme ne anlama gelmektedir? Bu bağlamda, söz konusu normalleşme Libya sorunu, Ankara ile Şam arasındaki ihtiyatlı normalleşmeyi ve İs-

rail'in Filistinlilere karşı acımasız rovanş savaşını nasıl etkileyecektir?

Hiba Abdulwahhab: Türkiye her zaman pozitif ya da tarafsız bir duruşu sergileyen ihtiyatlı ve titiz dış politikaya sahip olmakla bilinir. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile mevki-dışı Abdülfettah es-Sisi'nin son görüşmelerinin ardından Mısır-Türkiye ilişkilerinin gelişeceğini öngörmekteyim. Bu görüşme Mısır-Türkiye ilişkilerinin olumlu bir yöne doğru geliştiğinin açık göstergesidir. Türkiye'nin Suriye ve Libya olaylarına karışma meselesine gelince Türk hükümeti dış politikasını bölgesel ve yerel çıkarlarına göre şekillendirmektedir. Türkiye'nin Ortadoğu'da önemli ve vazgeçilmez bir role sahip olduğunun altını çizmek gerekmektedir. Bu nedenle Türk dış politikasına yönelik kararlar her zaman büyük bir dikkat ve değerlendirme sonucu alınmaktadır.

Abdenmour Toumi: Kuzey Amerika'da ABD, Orta Asya'da Rusya ve Doğu Asya'da Çin gibi bölgesel bir hegemonun varlığı düşünüldüğünde, MENA bölgesinde böyle bir hegemonun olmayışını nasıl yorumlarsınız?

Hiba Abdulwahhab: Ortadoğu ve Kuzey Afrika çatışmalarındaki uluslararası rolü göz ardı edemeyiz. Bu çatışmalar genellikle büyük güçlerin bölgedeki etkisini artırma gayretleri içerisinde küresel güç mücadelesini yansıtmaktadır. Bununla birlikte, bu durum, bölgesel güçlerin önemli aktörler olmadığı anlamına gelmemektedir. Arap ülkeleri bu bölgesel ve uluslararası aktörlerle iş birliği içerisinde. 7 Ekim Gazze çatışmaları sonrasında bu olayın baş sorumlusu İsrail'in yanı sıra İran ve Türkiye'nin bölge politikalarını şekillendirmede önemli bir etkisi olduğu görülürken Arap ülkelerinin Gazze çatışması ve İran ile ilişkili ülkelerdeki krizlere cevapları bölgedeki Arap etkisinin zayıflığını göstermektedir. ■